

UDK 22
Prethodno priopćenje
Primljen 1. 2. 2012.
Prihvaćen 13. 3. 2012.

VANDA KRAFT SOIĆ

Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška ul. 38, HR-10 000 Zagreb
kraftsoicv@theo.kbf.hr

NAZIVI *HOSTIA*, *VICTIMA*, *SACRIFICIUM*, *HOLOCAUSTUM*, *OBLATIO* I *MUNUS* (VULGATA, LEV 1 – 10) U HRVATSKOM PRIJEVODU BARTOLA KAŠIĆA

U radu se otkrivaju nazivi kojima je i s kojim učinkom Bartol Kašić – u svojem prijevodu Biblije na hrvatski književni jezik (1625) – preveo latinske nazive *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio* i *munus* u prvih deset poglavlja Levitskoga zakonika latinskoga predloška Jeronimove Vulgate, nazivi koje standardni hrvatski prijevod uglavnom obuhvaća riječju *žrtva*. Istražuju se izvorna značenja navedenih latinskih naziva te hrvatskih riječi kojima se Bartol Kašić poslužio u njihovu prijevodu, imajući svejednako na umu njihov teološki sadržaj i neposredni svetopisamski kontekst.

Ključne riječi: Bartol Kašić, Sveto pismo, žrtva, *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio*, *munus*

Uvod

Jedan od kapitalnih pothvata Bartola Kašića, kojega se drži i prvim hrvatskim jezikoslovcem, svakako je i prijevod Biblije na hrvatski književni štokavski jezik. U svom ćemo radu prikazati kojim je hrvatskim riječima Kašić preveo latinske nazive *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio* i *munus* u okviru prvih deset poglavlja Levitskoga zakonika latinskoga predloška Jeronimove Vulgate, a koje standardni hrvatski prijevod uglav-

nom obuhvaća riječju *žrtva*. Ujedno ćemo pomoću raspoložive literature nastojati steći barem temeljni uvid u značenje kako latinskih naziva Vulgatina predložka, tako i odgovarajućega Kašićeva hrvatskoga pojmovlja, da bismo pokušali utvrditi je li Kašić, i na koji način, odgovorio zahtjevu predložka u smislu semantičke podudarnosti. Da bi rezultati našega nastojanja bili razvidniji, uza svaki naziv donosimo tablicu u kojoj ćemo u prvom stupcu navesti redak u kojem se određeni latinski naziv javlja, u drugom latinski naziv iz Vulgate, prijevod Bartola Kašića u trećem stupcu, te u sljedeća tri stupca, tek usporedbe radi, adekvatan naziv u standardnom hrvatskom prijevodu (Jeruzalemska Biblija), u francuskom ekumenskom prijevodu (TOB)¹ te u engleskom prijevodu *Revised Standard Version*.²

Tekstna analiza

1. *Hostia* (-ae, f.)

Pričesnica

3,1	Hostia pacificorum	Živinica od mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of peace offering
3,3	Hostia pacificorum	Živinica od mirnieh	Žrtva pričesna	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
3,6	Pacificorum hostia	Od mirnieh živinče	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
3,9	Pacificorum hostia	Od mirnieh živinice	Žrtva pričesnice	Sacrifice de paix	Sacrifice of peace offering
4,10	Hostia pacificorum	Od mirnieh živinice	Žrtve pričesnice	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
7,11	Hostia pacificorum	Od mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
7,13	Hostia (gratiarum que immolatur pro pacificis)	Živinica (od hvala koja se kolje za mirnieh)	Sa žrtvom pričesnicom u zahvalu	Sacrifice de communion avec louange	Offering for thanks giving
7,14	Hostia	Živinica	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Peace offering
7,16	Voto, vel sponte obtulerit hostiam	Zavietom ili hote pokloniti živinicu	Žrtva zavjetnica ili žrtva dragovoljna	Sacrifice votif ou volontaire	Sacrifice pour l'investiture
7,20	Hostia pacificorum	Živinica od mirnieh	Žrtva pričesnice	Sacrifice de paix	Sacrifice of peace offerings
7,30	Hostia	Živinica	–	–	–

¹ Traduction oecumenique de la Bible. Edition intégrale. Ancien Testament.

² The Oxford Annotated Bible With The Apocrypha: Revised Standard Version (RSV).

7,32	Pacificorum hostia	Od miernih živinica	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Peace offering
7,34	De hostiis pacifices	Od poklona mirnih	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
9,18	Hostia pacifica	Pokloni mirni	kao žrtvu pričesnicu	sacrifice de paix	sacrifice of the peace offering
10,14	Hostia salutaria	Prikazalište od spasenih	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offerings

Okajnica

4,23	Hostia	Živinče	Prinos	Présent	Offering
4,25	Hostia pro peccato	Živinče za grijeh	Žrtva okajnica	Victime sacrifiée pour le péché	Sin offering
4,29	Hostia pro peccato	Živinica za grieh	Okajnica	Victime sacrifiée pour le péché	Sin offering
6,25	Hostia pro peccato	Prikazalište (za grijeh)	Žrtvovanje za grijeh r. 6,18	Sacrifice (pour la péché)	(sin) Offering
6,30	Hostia (pro peccato)	Prikazalište za grieh	Žrtva okajnica r. 6,23	Victime d'un sacrifice pour le péché	Sin offering
7,7	Hostia pro peccato	Živinica za grieh	Žrtva okajnica	Sacrifice	(sin) Offering
9,7	Hostia	Živinica	Dar naroda		
9,22	Hostiis pro peccato	Prikazališta (za grijeh)	Žrtva okajnica	Sacrifice pour le péché	Sin offering
10,17	Hostia pro peccato	Prikazalište za grijeh	Žrtva okajnica	Victime	Sin offering

Naknadnica

7,1	Hostia (pro delicto)	Živinica (za sagriešen'je)	Žrtva naknadnica	Sacrifice de réparation	Guilt offering
7,7	Hostia pro delicto	Živinica za sagriešen'je	Žrtva naknadnica	–	Guilt offering

Paljenica

1,2	Hostia	Živinica	Žrtva	Présent	Offering
1,4	Hostia	Živinica	Žrtva paljenica	Victime	Burnt offering
1,6	Hostia	Živinica	Žrtva	Victime	Burnt offering
4,33	(holocaustorum) Hostia	Živinicice (od holokaustića)	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,13	Hostia	Živinica	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering

U Kašićevu predlošku, tekstu Lev 1 – 10 Jeronimove Vulgate, na naziv *hostia* (-ae, f.) nailazimo dvadeset i devet puta, i to u okviru obrednika

prinošenja žrtava pričesnica, paljenica, pomirnica (okajnica i naknadnica) i zahvalnica.³

Osam ga puta susrećemo kao dio sintagme *hostia pacificorum*, dva puta kao dio sintagme *hostia pacifica* te jedanput kao *hostiam ... que immolatur pro pacificis*; standardni hrvatski tekst Staroga zavjeta⁴ prevest će sve ove slučajeve kao *žrtva pričesnica*. Sedam puta naziv *hostia* susrećemo kao dio sintagme *hostia pro peccato*, koja u standardnom hrvatskom prijevodu glasi *žrtva okajnica*. Dva puta naziv tvori sintagmu *hostia pro delicto* (‘žrtva naknadnica’), te se po jedan put pojavljuje kao element sintagmi *hostia gratiarum* (‘zahvalnica’), *holocaustorum hostia* (‘žrtva paljenica’) i *hostia salutaria*. Preostalih sedam puta pojavljuje se u rečenicama samostojno, no kontekst ga definira kao žrtvu okajnicu, odnosno paljenicu.

U navedenim slučajevima dvadeset i jedan put prevest će Bartol Kašić naziv *hostia* riječju *živinica*, tri puta riječju *živinče*, tri puta riječju *prikazilište*, jedanput *prikazalište*; dva će ga puta prevesti kao *poklon*, dok ga jednom neće izravno prevesti.

Naziv *živinica* Iveković i Broz tumače kao deminutiv riječi *živina*, koja je u dubrovačkom kraju istoznačnica za “životinja” (Iveković i Broz 1901: 871). Tako i AR, izričito potvrđujući navedeno značenje riječi *živinica* i u Bartola Kašića (AR XXIII: 417). Jednako i *Etimologijski rječnik* precizira kako su u dubrovačkom kraju nazivi *živinica* i *živinče* deminutivi riječi *živina*, koja je istoznačnica latinskoga *animal* (Skok III: 681–682).

Što se pak tiče izvornoga značenja latinskoga termina *hostia* (-ae, f.), *Dictionnaire étymologique* njegovo će prvotno značenje definirati kao žrtvu (*victime*) prinesenu Bogu kao pomirnicu (*offrande expiatoire*) kojom se htjelo utišati gnjev božanstva, odnosno kao naknadu (*compensation*), da bi poslije poprimila značenje “žrtve” (*victime*), odnosno “ubijene životinje” (*Dictionnaire étymologique*: 441).

Latinsko-njemački rječnik *Menge-Güthling* definirat će taj pojam kao “žrtvenu životinju” (*Opfertier*), a potom kao i kao “žrtvu klanicu” (*Menge-Güthling*: 346). Divković ga tumači kao “živinče za zaklanje, žrtva klanica, žrtva” dodajući detalj “obično za pomirenje bogova” (Divković 1980: 478). Marević će ga primarno definirati kao “žrtvenu životinju”, a potom i kao *žrtvu* općenito (Marević 2000: 1342).

Naveli smo da se u tri slučaja Kašić odlučio prevesti naziv *hostia* kao *prikazilište* te jedanput kao *prikazalište*. Prema AR obje se riječi podudaraju

³ Prema podjeli u: *Jeruzalemska Biblija*, str. 11–120.

⁴ Rabimo onaj objavljen u *Jeruzalemskoj Bibliji*.

u smislu “žrtva, ono što se prikazuje Bogu”, dočim *prikazalište* može značiti i “dar” (AR XI: 943–944; 949); isti rječnik upućuje i na semantičku povezanost s glagolom *prikazati* u smislu “žrtvovati” (AR XI: 946) te potvrđuje uporabu riječi *prikazalište* u navedenom smislu kod Kašića. Konzultiramo li Skokov *Etimologijski rječnik*, vezano uz riječ *kazati* nailazimo na glagol *prikazati* koji se definira njemačkom riječju *darbringen* (‘prikazivati’, ‘prinositi’), a znači što i glagol *pokloniti* (Skok II: 69–70).

Spomenuli smo i da je naziv *hostia* u navedenim primjerima dva puta preveden riječju *poklon*, koja prema AR znači “isto što i *dar*, tj. ono što ko kome pokloni, daruje”, no također i “žrtva”, te donosi primjer u kojemu i Kašić rabi navedenu riječ u tom značenju (AR X: 516–518).

Očito je da je Bartol Kašić naziv *hostia* u sklopu spomenutih sintagmi, a unutar navedenih slučajeva, gotovo dosljedno prevodio hrvatskim riječima *živinica* odnosno *živinče*. No imajući na umu da ga je u nekim slučajevima preveo i riječima *prikazalište/prikazalište* te *poklon*, mogli bismo zaključiti da je u svom prijevodu Kašić vodio računa i o određenim nijansama, ovisno o kontekstu u kojem se riječ *hostia* pojavljuje.

Razmatrajući kontekst, a imajući pred očima značenja izvornoga pojma i njegovih hrvatskih prijevoda koje nudi literatura, moglo bi se misliti da je Kašić u navedenim slučajevima, prevodeći ga kao *živinica* odnosno *živinče*, naziv *hostia* shvatio u smislu “žrtve” kao “žrtvene životinje”, koja se prinosi kao žrtveni prinos (ORL: 1059–1060) te na taj način ostvario semantičko podudaranje s izvornikom. Također bismo mogli zaključiti da je, prevodeći riječ *hostia* hrvatskom riječju *prikazalište/prikazalište*, odnosno *poklon*, ovisno o kontekstu smjerao na općenitiji pojam “žrtve” nego u primjerima u kojima je rabio riječ *živinica/živinče*, naime, na poimanje “žrtve” u smislu čina, “žrtvovanja” (ORL: 1059–1060) (6,25; 9,22) ili pak “žrtvenog dara” odnosno “žrtvenog prinosa”, “onog što se daruje Bogu kao žrtva” (ORL: 1060–1061), a što bi, čini se, također odgovaralo izvornomu značenju prevedenoga naziva. U slučaju *prikazališta/prikazališta* do izražaja više dolazi dimenzija prikazivanja/prinošenja žrtve(noga prinosa) Bogu, dočim odabir riječi *poklon* ističe dimenziju darivanja u činu žrtvovanja (Jerome Biblical Commentary: 68; ORL: 1061).

Tek za usporedbu, imajući nužno na umu različitost izvornoga predloška, spomenimo da standardni hrvatski prijevod za navedene slučajeve dosljedno rabi naziv *žrtva*, odstupajući od njega tek u dva navrata, utekavši se nazivima *prinos* i *dar*, držeći, mogli bismo zaključiti, u prevladavajućem slučaju žrtvu kao “ono što se prinosi kao žrtveni dar ili prinos” i kao obredni čin – “žrtvovanje” (ORL: 1059–1060), dok u preostala dva slučaja eksplicitno rabi nazive *prinos* i *dar* koji izriču za poimanje žrtve važan aspekt

darivanja.⁵ Pod jednakim uvjetima, imajući dakle na umu različitost izvornika, uočavamo kako je TOB više nijansirao svoj tekst no standardni hrvatski prijevod, odlučujući se kako za *sacrifîce*⁶ tako i za *victime (sacrifîée)*⁷.

2. *Victima* (-ae, f.)

Pričesnica

3,2	Victima	Živinica	Žrtva	Victime	Offering
3,8	Victima pričesnica	Živinica	Žrtva	Victime présentée	Offering
4,26	Victima pacificorum	Svetilište od mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of peace offering
4,31	Victima pacificorum	Živinica od mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Peace offering
7,18	Victima pacificorum	Mirnieh živinice	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of the peace offering
7,29	Victima pacificorum	Živinica od mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice de paix	Sacrifice of his peace offerings
7,37	Victima pacificorum	Poklon za mirnieh	Žrtva pričesnica	Sacrifice. de paix	Peace offering

Okajnica

4,32	Victima pro peccato	Živinica za grijeh	Žrtva okajnica	Sacrifice pour le péché	Sin offering
9,12	(holocausti) victima	(od holokaustića) živinica	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
10,19	Victima pro peccato	Živinica za grieh	Žrtva okajnica	Sacrifice pour le péché	Sin offering

Naknadnica

7,2	Victima pro delicto	Živinica za griješen`je	Žrtva naknadnica	Victime du sacrifice de réparation	Guilt offering
-----	---------------------	-------------------------	------------------	------------------------------------	----------------

Paljenica

7,8	Holocausti victima	(od holokaustića) živinica	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
-----	--------------------	----------------------------	-----------------	------------	----------------

⁵ Usp. "Introduction" (TOB: 201).

⁶ "Offrande faite a la divinité, avec certaines ceremonies." Vidi "Sacrifice" (Petit Larousse: 938).

⁷ "Animal ou personne que les anciens offraient en sacrifice a leurs dieux." Vidi "Victime" (Petit Larousse: 1100).

Posvetnica

7,37	Victima pro consecratione	Poklon za posvećen'je	Žrtva posvetnica		
------	---------------------------	-----------------------	------------------	--	--

Gledom na rečeno o prijevodu naziva *hostia*, bit će vrlo zanimljivo promotriti Kašićev prijevod riječi *victima*. No ponajprije nam valja steći uvid u izvorno značenje pojma *victima* (-ae, f.). *Dictionnaire étymologique* odredit će ga ponajprije – naspram pojma *hostia* izvorno shvaćenoga u smislu “naknadnice” – kao “victime offertes en remerciement de faveurs reçues” (*Dictionnaire étymologique*: 441),⁸ a potom i kao “bête offerte en sacrifice aux dieux” (*Dictionnaire étymologique*: 1060).⁹

Na toj će liniji, ujedivivši oba tumačenja, i Menge–Güthling naziv *victima* protumačiti kao “Opfertier”, “Dankopfer”, no i kao “Schlachtopfer” (Menge–Güthling: 799). Divković i Marević tumačit će ga kao “žrtvu”, odnosno “životinju za klanje koja zamjenjuje ljudsku žrtvu” (potonji pritom upućuje čitatelja na natuknicu *hostia*) (Divković 1980: 1138–1139; Marević 2000: 3472).

U latinskom predlošku Vulgate Lev 1 – 10, naziv *victima* javlja se unutar sintagme *victima pacificorum* pet puta, dva puta u sklopu sintagme *victima pro peccato*, jedanput je dio sintagmi *holocausti victima*, *victima pro delicto* i *victima pro consecratione* (ovu zadnju standardni hrvatski prijevod donosi kao *žrtva posvetnica*). Naziv se *victima* u predlošku dva puta pojavljuje i samostojno, no kontekst ga određuje kao “žrtvu pričesnicu”.

Prvo što nam upada u oči glede Kašićeva prijevoda jest činjenica da on ne prati Jeronimovu uporabu naziva *hostia* i *victima*, već se prema njima odnosi, recimo tako, kao prema sinonimima prevodeći u najvećem broju slučajeva (deset od trinaest) i naziv *victima*, poput naziva *hostia*, hrvatskom riječju *živinica*. Dva ga puta prevodi već nam poznatom riječju *poklon*, a jedanput kao *svetilište*. U kontekstu koji je predmet naše prouke, AR će *svetilište* protumačiti kao “žrtvu koja se prinosi božanstvu” upućujući i na glagol *svetiti* koji znači “prinostiti na žrtvu, žrtvovati”, potom kao “žrtvu uopće”, a kao objekt uz različite glagole (dati, učiniti, prikazati ...) znači što i “žrtvovati” (AR XVII: 209–210; 216–218).

Kao i u slučaju prevođenja naziva *hostia*, može se pretpostaviti da se Kašić u svom odabiru rukovodio neposrednim kontekstom. Dopustit ćemo si ovdje, ne ulazeći pritom u uspješnost i jezično-teološku opravdanost poje-

⁸ Kurziv je u citatu naš.

⁹ Ostavljamo izvorni francuski tekst da bismo čitatelju omogućili uvid u izvornu, nijansiranu terminologiju.

dina njegova nijansiranja odnosno izbora, mišljenje kako je prevodeći naziv *victima* hrvatskim riječima *živinica, svetišhte* i *poklon* Kašić načelno odgovorio semantičkomu zahtjevu predložka.¹⁰

Osvrnimo se opet usporedbe radi i imajući na umu nužne pridržaje, na standardni hrvatski prijevod Staroga zavjeta koji – kao i u slučaju naziva *hostia* – na mjestima gdje u našem tekstu Vulgate stoji riječ *victima*, a u Kašića *živinica, svetišhte* odnosno *poklon*, dosljedno rabi obuhvatniji pojam *žrtva*. TOB pak rabi pojmove *victime* i *sacrifice* s tim da ovaj potonji, općenitiji, prevladava (ORL: 1060–1061; Jerome Biblical Commentary: 68).

3. *Holocaustum* (-i, n.)

Paljenica

1,3	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
1,9	Holocaustum	Holokaustić	Kâd / Žrtva paljenica, žrtva paljena	Holocauste /Mets consumé	Burnt offering /Offering by fire
1,10	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
1,13	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica/ žrtva paljena	Holocauste /Mets consumé	Burnt offering /Offering by fire
1,14	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
1,17	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica /žrtva paljena	Holocauste	Burnt offering /Offering by fire
3,5	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,7	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,18	Holocaustorum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,24	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,25	Holocaustus	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,29	Holocaustum	holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,30	Holocaustus	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,33	Holocaustorum hostia	Živinice od holokaustića	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
4,34	Holocaustus	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
5,7	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
5,10	Holocaustum	Posvetišhte	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
6,9	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica r. 6,2	Holocauste	Burnt offering

¹⁰ Autorica ovoga rada priznaje da je ponekad zbunjena Kašićevim kriterijima. Primjerice, Lev 4,26: “A loj užeći će se odigar, kako se činiti običaji u **svetišhteh** od mirnieh (izvorno *victimis pacificorum*) ...”, dočim malo niže u Lev 4,31 čitamo: “A vas loj dignuvši, kakono se običaji dignuti od **živinica** od mirnieh (izvorno *victimis pacificorum*) ...” (naše istake).

6,12	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
6,25	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
7,2	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
7,8	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
7,37	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
8,18	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
8,21	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
8,28	Holocausti	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,2	Holocaustum	holokaustić	Žrtvu paljenicu	Holocauste	Burnt offering
9,3	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,7	Holocaustum	holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,12	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,16	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,17	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,22	Holocaustis	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering
9,24	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenicu	Holocauste	Burnt offering
10,19	Holocaustum	Holokaustić	Žrtva paljenica	Holocauste	Burnt offering

Već je površan pogled na tablicu sa sinopsom dostatan da bismo ustvrdili mnogo jednostavniju situaciju gledom na Kašićev prijevod naziva *holocaustum* (-i, n.) koji je s jednom jedinom iznimkom (5,10: *posvetilište*) preveden kao *holokaustić*.

Što se tiče značenja latinskoga pojma, Marević ga tumači kao “holokaust”, “žrtvu paljenicu, spaljivanje čitave životinje”, upućujući pritom na natuknice *hostia* i *victima*. *Dictionnaire étymologique, Menge–Güthling* i Divković ne donose te riječi.

The Jerome Biblical Commentary tumači nam kako je engleska riječ *holocaust* nastala iz Vulgatina i Septuagintina prijevoda hebrejskoga naziva ‘*olah* koji označuje nešto što se uzdiže, odnosno diže (Jerome Biblical Commentary: 68).¹¹ Što se tiče Kašićeva prijevoda, on se, čini nam se, također odlučio za kalkiranje Vulgatina naziva. Riječi *holokaust* i *holokaustić* uzalud tražimo i u Ivekovićevu i Brozovu rječniku i u AR. Nalazimo ga, primjerice, u Jambrešićevu djelu *Lexicon latinum* iz 1742, koji ga tumači kao “spaljivanje cijele životinje” (Jambrešić 1992: 362)¹² te u novijim rječnicima, poput Anićeva *Rječnika hrvatskoga jezika* i *Rječnika stranih riječi*, gdje se *holokaust*

¹¹ O navedenom značenju hebrejskoga naziva usp. i “Brandopfer” (Bibel-Lexikon: 258); “Holocauste” (Dictionnaire encyclopédique de la Bible: 831); “Žrtva paljenica” (Biblijski priručnik).

¹² Donosi i njemačke sinonime: “Gantz und Brand-Opfer”.

tumači kao “žrtva paljenica bogovima” (Anić 1991: 194; Anić, Goldstein 1999: 554). Kao “žrtvu paljenicu” definira ga primarno i *Osmojezični enciklopedijski rječnik* (OER II: 241) poistovjetivši ga s latinskim nazivom *holocaustum*. I standardni se hrvatski prijevod odlučio za dosljedno prevođenje latinskoga naziva hrvatskim nazivom *žrtva paljenica* ne odstupivši od njega ni jednom u navedenim slučajevima, a tako i TOB, rabeći tuđicu *holocauste*.

U Lev 5,10 Kašić je naziv *holocaustum* preveo riječju *posvetilište*. AR gledom na “stari jezik” stavlja ju uz bok riječi *svetilište* u značenju “žrtve uopće” (AR XI: 66–67). Potvrđuje da ju neki stariji rječnici donose kao isto značnicu latinskih naziva *victima* i *sacrificium*. Većim brojem primjera potvrđuje i uporabu riječi *posvetilište* za žrtve “u starih jevreja”. Upućuje i na glagol *posvetiti* u smislu “žrtvovati”. Iveković i Broz pridaju *posvetilištu* značenje “žrtva”, upućujući na taj naziv (isto značno *das Opfer*, *sacrificium*, *victima*) (Iveković i Broz 1901: 134). Mogli bismo, stoga, a i na temelju konteksta, pretpostaviti da se u slučaju Lev 5,10 Kašić utekao pojmu općenitijemu od onoga *holokaustić*, u značenju “žrtve” kao čina.

4. *Sacrificium* (-ii, n.)

Prinosnica

2,1	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
2,3	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
2,4	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Une offrande	Cereal offering
2,7	Sacrificium	Posvetilište	Prinosnica	Offrande	Offering – cereal offering
2,9	Sacrificio	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
2,11	Sacrificio	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Mets consumé	Offering by fire
2,13	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
6,14	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica r. 6,7	Offrande	Cereal offering
6,18	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica r. 6,11	–	–
6,20	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica r. 6,13	Offrande	Regular cereal offering
6,23	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica r. 6,16	Offrande	Cereal offering
7,9	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
9,4	Sacrificium	Posvetilište	Prinosnica	Offrande	Cereal offering
9,17	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Oblation	–
10,12	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering

Okajnica

7,37	Sacrificium pro peccato	Posvetilište za grijeh	Žrtva okajnica	Sacrifice pour le péché	Sin offering
------	-------------------------	------------------------	----------------	-------------------------	--------------

Naknadnica

7,37	Sacrificium pro delicto	Posvetilište za sakriviljen'je	Žrtva naknadnica	Sacrifice de reparatrion	Guilt offering
------	-------------------------	--------------------------------	------------------	--------------------------	----------------

Posvetnica

8,28	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva u čast Jahvi paljena	Mets consumé	Offering by fire
8,34	(ritus) sacrificii	(narednost od) posvetilišta	(obred) pomirenja	Rite d'absolution	Atonement

Pričesnica

3,9	Sacrificium	Posvetilište	Žrtva paljena	Mets consumé	As an offering by fire
7,29	Sacrificium	Posvetilište	Prinos od žrtve pričesnice		Offering

Naziv *sacrificium* (-ii, n.) u latinskom, Vulgatinu predlošku Lev 1 – 10 susrećemo petnaest puta u kontekstu obrednika prinošenja žrtava prinosnica, dva puta u kontekstu obrednika prinošenja žrtava posvetnica i žrtava pričesnica, te jedanput vezano uz žrtve okajnice i žrtve naknadnice. Jedino se u potonja dva slučaja naziv pojavljuje kao sastavnica sintagmi, i to onih *sacrificium pro peccato* (prema standardnom hrvatskom prijevodu: *žrtva okajnica*) i *sacrificium pro delicto* (prema standardnom hrvatskom prijevodu: *žrtva naknadnica*).

Bartol Kašić u svim navedenim slučajevima naziv *sacrificium* prevodi hrvatskom riječju *posvetilište*. O njezinu smo značenju u hrvatskom jeziku već pisali razmatrajući Kašićev prijevod pojma *holocaustum*.

Da bismo se uputili u izvorno značenje latinske riječi *sacrificium*, ponajprije ćemo potražiti naziv *sacer* (-cra, -crum) u *Dictionnaire étymologique* (842–843), koji će *sacer* kontrapostirati onomu što je *profanum*, i odrediti ga kao ono što pripada božanskoj sferi i bitno se razlikuje od onoga što pripada ljudskom svijetu. *Sacrum* obuhvaća sve oblike svetoga, otkuda i *sacrum facere*, a otuda i *sacrificium*.

Menge–Güthling pak *sacrificium* prevodi s *Opfer* (*Menge–Güthling*: 670). Upozoravajući na srodnost s nazivima *hostia* i *victima*, Divković će ga

protumačiti kao “žrtvu, žrtveni prilog” (Divković 1980: 939), a jednako tako i Marević (2000: 2794).

Na temelju izloženoga o nazivima *sacrificium* i *posvetilište* imamo razloga pretpostaviti da je Bartol Kašić, posegnuvši za potonjim, u svom prijevodu navedenih slučajeva postigao semantičku podudarnost. Iako je u većini slučajeva riječ o nijansama, na temelju konteksta čini nam se da je u tekstu Lev 1 – 10 riječ *sacrificium* Kašić shvatio u smislu “žrtve” kao čina, žrtvovanja (barem 6,14; 9,4 i 9,17), i kao konkretan žrtveni prinos (Skok II: 69–70; AR X: 516–518). Valja primijetiti da Kašić riječ *posvetilište* rabi isključivo za nekrvnu žrtvu odnosno žrtveni prinos plodova zemlje, kao što je i u Vulgatinu predlošku slučaj s adekvatnim nazivom *sacrificium*.¹³ Vulgata je u okviru te svoje dosljednosti unutar Lev 1 – 10 učinila, doimlje se, tek jedan izuzetak, i to u r. 3,9 u kojem se *sacrificium* kao dio žrtve pričesnice, tj. paljenice odnosi na životinju – standardni hrvatski prijevod na mjestu Vulgatina *sacrificium* donijet će ovdje naziv *žrtva paljena Jahvi* (zanimljivo je ovdje s navedenim usporediti slučaj *sacrificium* u r. 8,28, koji u hrvatskom standardnom prijevodu glasi također *žrtva paljena*, no biljnoga je podrijetla, te dva slučaja iz r. 7,37: *sacrificium pro peccato* i *sacrificium pro delicto* gdje Vulgata naziv *sacrificium* rabi u općenitijem smislu, čini se, “žrtvovanja”, samoga obreda, ne žrtvenoga prinosa).

Kašić pak iznimku sa svoje strane čini u slučajevima r. 1,17, gdje riječju *posvetilište* prevodi latinski naziv *oblatio* koji se u ovom slučaju odnosi na prinos u obliku ptice za paljenicu, te r. 5,9, gdje riječju *posvetilište* prevodi riječ *holocaustum*.

5. *Oblatio* (-onis, f.)

Paljenica

1,3	Oblatio	Prikazilište	Prinos	Qu'on veut présenter	Offering
1,10	Oblatio	Svetilište	Prinijeti	Présenter	Gift
1,14	Oblatio	Poklon	Prinijeti (paljenicu)	Apporter un présent	Offering
1,17	Oblatio	Posvetilište od priugodnog mirisa	Žrtva paljena / Žrtva paljenica		

¹³ Možda bi bilo korisno pročitati o razlici između *sacrifices* i *offerings* posegnuvši za natuknicom “Sacrifices and offerings” (Interpreter’s Dictionary of the Bible: 147–159).

Prinosnica

2,1	Oblatio	Poklon	Prinijeti žrtvu prinosnicu	Une offrande	Cereal offering as an offering
2,1	Oblatio	Poklon	Dar prinosnica	Le présent	Offering
2,5	Oblatio	Poklon	Dar	Offrande	Offering
2,10	Oblatio	Poklonjen'je	Žrtva Jahvi paljena	Mets consumé	Offerings by fire
2,11	Oblatio	Poklon	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
2,13	Oblatio	Posvetilište	Prinos	Présent	Offering
2,15	Oblatio	Poklon (Gñov)	žrtva prinosnica		
3,1	Oblatio	Poklon	Prinositi –	Présenter	Offering
6,20	Oblatio	Poklon	Prinos prinosnica	Le présent	Offering

Pričesnica

3,3	Oblatio	Poklon	Kao žrtvu paljenu	En mets consumé	As an offering by fire
3,5	Oblatio	Poklon	Kao žrtvu paljenu	C'est un mets consumé	Žrtva paljena
3,6	Oblatio –	Poklon	Prinos	–	An offering
3,11	Oblatio	Poklonjen'je	Hrana vatre u čast Jahvi	Aliment consumé pour le Seigneur	Food offered by fire to the Lord
3,12	Oblatio	Poklon	Prinositi	Présenter	Offering
7,18	Oblatio	Prikazan'je	Žrtva	–	–
10,12	Oblatio	Poklon	Žrtva u čast Jahvi paljena	Mets consumé	Offering by fire
10,13	Oblatio	Poklon	Žrtva paljena	Mets consumés	Offering by fire

Posvetnica

8,28	Oblatio consecrationis	Prikazan'je od posvećen'ja	Žrtva posvetnica	Sacrifice d'investiture	–
------	------------------------	----------------------------	------------------	-------------------------	---

Žrtva (obuhvatno)

7,38	Oblationes	Poklone	Žrtve (sve vrste)	Présents	Offering
------	------------	---------	-------------------	----------	----------

Latinski naziv *oblatio* (*-onis, f.*) u Jeronimovu se latinskom predlošku Lev 1 – 10 javlja dvadeset i dva puta, u kontekstu obrednika prinošenja žrtva paljenica, prinosnica, pričesnica i posvetnica, te jedanput obuhvatno.

U sedamnaest će ga slučajeva Bartol Kašić prevesti hrvatskom riječju *poklon*, dva puta riječju *prikazan'je* te po jedan put riječima *prikazilište*, *svetilište* i *posvetilište*.

Što se tiče izvornoga značenja naziva *oblatio*, u *Dictionnaire étymologique* pronaći ćemo pod natuknicom *fero* (*fers, tetuli, tuli, latum, ferre*) složenicu toga glagola, *offero* (*-fers, obtuli, oblatum, offere*) koju definira kao “porter devant, présenter; spécialement ‘offrir’; et dans la langue religieuse: offrir à dieu, consacrer, sacrifier” (*Dictionnaire étymologique*: 337). Naš ga Jambrešić definira kao “ponudjenje, alduvanje, darivanje” (Jambrešić 1992: 615). Marević će *oblatio* protumačiti također kao “ponudu, poklon (vjernika crkvi)”, no i kao “žrtvu”, eksplicitno navodeći takvu uporabu u Vulgati (Marević 2000: 2087).

Uzmemo li u obzir sve što smo dosad naveli vezano uz značenja hrvatskih riječi kojima je Kašić preveo naziv *oblatio*, doista se čini da je izrekao mnogo od njegove bremenitosti značenjem i od nijansi na koje nas upućuju rječnici: vezano uz *consacrer* i *sacrifier*, *oblatio* je *svetilište, posvetilište*; vezano uz *porter devant*, *oblatio* je *prikazilište*; vezano uz *présenter*, *offrir* (*à dieu*), *oblatio* je *poklon*. Razmatrajući konkretan kontekst u kojem je Kašić rabio tu paletu naziva da bi hrvatski izrekao značenje Jeronimova *oblatio*, čini nam se da smijemo misliti kako je na umu poglavito imao zbilju koju bismo današnjim rječnikom izrekli kao “žrtva” (riječ u kojoj se svi Kašićevi nazivi, prema literaturi, semantički susreću). U rr. 7,18 i 8,28, gdje je posegnuo za riječi *prikazan’je*, čini nam se da je smjerao na žrtvu kao “žrtvovanje”, dakle kao čin, dočim u ostalim slučajevima misli na žrtvu u smislu “žrtvenoga dara” odnosno “žrtvenog prinosa” (ORL: 1059–1061).

Očito je naziv *poklon* onaj za kojim je Kašić prevodeći *oblatio* najčešće posezao. Na ovom bi mjestu valjalo obratiti pozornost posebno na rr. 7,37–38: “Ovo je zapovijed od holokaustića i od posvetilišta za grijeh i za sakrivenje i za posvećenje i od mirnih za poklone koju naredie Gñ Moize su na gori Sinai kada zapoviedie sinovom Izraelovim da bi poklanjali *poklone* [*offerent oblationes*] svoje Gñu u pustinji Sinai” (naša istaka), gdje se naziv *poklon*, čini se, pojavljuje upravo u smislu “onoga što se daruje Bogu kao žrtveni prinos, žrtveni dar”, a s obzirom na kontekst doimlje se da jednako vrijedi i za slučajeve prevedene kao *prikazilište, svetilište* i *posvetilište*. Kašićeva odluka za riječ *poklon* najbolje izriče i temeljnu dimenziju pod kojom se promatra žrtva, dimenziju *dara* s njegovom komunikacijskom ulogom.¹⁴ Standardni se hrvatski prijevod uz pojam *žrtva* odlučio uglavnom za pojam *prinos* no također i *dar* s kojim se u određenoj mjeri semantički preklapa.

¹⁴ Usp. “Introduction au Lévitique / Les sacrifices / Présent (TOB: 202); “Sacrifices and Offerings” (*Interpreter’s Dictionary of the Bible*: 147–159); “Žrtveni dar” (ORL: 1060–1061); “Types of Sacrifice – offering (*qorban*)” (*The Jerome Biblical Commentary*: 68). Na temelju navedenoga upravo u tom nazivuu možda najbolje odzvanja izvorno značenje hebrejske riječi *qorban*.

TOB se također u većini slučajeva utekao istoznačnoj riječi *présent*, no i sintagmi *mets consumé* (hrvatski standardni prijevod: *žrtva paljena*), općemu pojmu koji obuhvaća sve što se sažiže na oltaru.¹⁵ Za usporedbu, engleski prijevod koji smo donijeli u tablici dosljedno rabi, čini se, semantičku jednakovrijednicu – *offering*.

6. *Munus (-eris, n.)*

Prinosnica

2,12	Munus	Dar	–		–
2,14	Munus	Darovan'je	Žrtva prinosnica	Offrande	Cereal offering
2,16	Munus (memoria muneris)	Darovan'je (uspomena darovan'ja)	Spomen-žrtva	Mémorial	Memorial portion

Okajnica

5,13	In munere	Na dar	Neka pripadne ...	Revient au ...	Shall be for ...
------	-----------	--------	-------------------	----------------	------------------

Naše je nastojanje došlo i do najmanje zastupljenoga naziva koji je predmet prouke našega rada.

Naziv *munus (-eris, n.)* pojavljuje se u Vulgatinu latinskom tekstu Lev 1 – 10 tek četiri puta, u kontekstu obrednika prinošenja žrtava prinosnica i okajnica.

Dictionnaire étymologique pridat će mu (drugotno, uz *officium*) značenje “dara (*présent*: moglo bi i ‘poklona’) koji ne primamo, već darujemo” (*Dictionnaire étymologique*: 610–611). Jedno od značenja naziva *munus* na njemačkom jeziku prema rječniku *Menge–Güthling* jest “Geschenk”, a u tom se smislu, navodi se, *munus* može tumačiti i kao “Opfergabe, Opfer für die Götter” (*Menge–Güthling*: 489). Jambrešić će ga protumačiti i kao “donum”, odnosno “beneficium” (Jambrešić 1992: 581). Za Marevića je, među ostalim pak, *munus* pod 4. “usluga, ljubav, milostinja, *poklon*” i pod 5. “žrtva, prilog, prinos” (Marević 2000: 1987).

Dva je puta Bartol Kašić preveo *munus* kao *dar*, dvaput pak kao *darovan'je*. Što se tiče r. 5,13, iz konteksta (dio žrtve pripada svećeniku) razvidno je da *munus*, dar, ovdje ima sasvim profano značenje, te ga hrvatski standardni prijevod, TOB i engleski tekst vrlo jasno prevode u tom smislu.

¹⁵ Usp. “Introduction au Lévitique / Les sacrifices / Mets consumé (TOB: 201) i Lev 1,9 bilješka g) (Jeruzalemska Biblija: 111).

Da bismo se uputili u sadržaj i značenje hrvatske riječi *dar*, prenosimo tumačenje te riječi iz AR: “Dar, m. *donum*, što se drugomu daje ili uopće što postaje iz davanja, kad se što drugomu daje bez dužnosti, dobrovoljno i bez naknade, u misli da će drugi dragovoljno primiti. Darom se pokazuje štovañe ili milost ili ljubav prema onomu komu se daje, ili se hoće pobuditi u ñemu takova osjećaña, ili se čeka da odvrati i on darom (...)” (AR II: 272–275). Čini nam se kako jezični sadržaj u ovom slučaju umnogome komunicira, ili barem olakšava dohvatiti teološki sadržaj riječi. Ukratko, AR *dar* definira kao “ono što postaje davanjem”, ističući da u “crkvenom smislu” *dar* znači “ono što se daruje bogu” navodeći obilje raznovrsnih primjera. Riječ *darovanje* AR definira kao supstantiv verbalni od “darovati” sa značenjem “što postaje kad se daruje”, poistovjećujući ju s riječju *dar* i potvrđuje da ju rabi i Bartol Kašić (AR II: 281).

Na temelju navedenoga može se ustvrditi kako je i u ovom slučaju, prevodeći latinski naziv *munus* hrvatskim riječima *dar* i *darovanje* Kašić ostvario semantičku podudarnost s izvornikom vodeći računa ne samo o teološkim nego i o jezičnim nijansama, ne samo u pogledu točnosti već i s ciljem da njegov jezik ne bude suhoparan.

Zaključak

U ovom smo radu prikazali kojim je hrvatskim riječima Bartol Kašić preveo nazive *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio* i *munus* Vulgatina predložka Lev 1 – 10, nazive koje službeni, standardni hrvatski prijevod uglavnom obuhvaća riječju *žrtva*.

Utvrdili smo da naziv *hostia* Kašić prevodi riječima *živinica*, *živinče*, *prikazalište/prikazilište* i *poklon*.

Naziv *victima* u Kašićevu je prijevodu prerečen hrvatskim riječima *živinica*, *poklon* i *svetiliše*.

Naziv *holocaustum* Kašić je u svim slučajevima, s jednom iznimkom – *posvetilište* – preveo kao *holokaustić*.

Naziv *sacrificium* naš je autor prevodio dosljedno kao *posvetilište*.

Latinski je naziv *oblatio* Kašić prevodio hrvatskim riječima *poklon*, *prikazalište*, *svetilište* te *prikazan’je*.

Naziv *munus*, na posljetku, preveo je kao *dar* i *darovanje*.

Utječući se rječnicima, nastojali smo nadalje steći barem elementarni uvid u izvorno značenje navedenih latinskih naziva, a također i hrvatskih riječi za koje se Bartol Kašić poslužio u njihovu prijevodu u okviru Lev 1

–10. Na temelju tih uvida držimo razložnim kako je Bartol Kašić u svom prijevodu navedenih šest latinskih naziva postigao semantičku ekvivalentnost s izvornim nazivima. Utvrdili smo također i bogatstvo rječnika, odnosno nazivâ kojima se Kašić poslužio u svojem prijevodu – navedimo tek primjer naziva *hostia* koji je Kašić preveo sa šest hrvatskih jednakovrijednica. Naše je mišljenje da se Kašić pritom rukovodio neposrednim kontekstom, pokušavši izraziti čitav spektar značenjâ koja su u suvremenom hrvatskom prijevodu uglavnom obuhvaćena riječju *žrtva*, a kreću se od žrtvene životinje, preko žrtvenoga dara, žrtvenoga prinosa, onoga što se prinosi kao dar odnosno žrtva Bogu do žrtve kao čina, žrtvovanja. Čini nam se da se Kašić u svom izboru hrvatskoga nazivlja vodio ne samo teološkom intencijom koja mu je, doimlje se, ipak bila primarna, već je njegovo nastojanje, budući da se koristio i određenim izborom sinonima, išlo i u smjeru, recimo tako, jezičnoga milozvučja, dakle s nakanom da izbjegne suhoparnost i jednoličnost jezičnoga izraza te da hrvatski prijevod bude teološki i jezično točan, bogat i uhu ugodan.

Literatura

- Anić, Vladimir. 1991. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Anić, Vladimir, Ivo Goldstein. 1999. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
- AR I–XXIII: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880–1976. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Bibel-Lexikon: Haag, Herbert, ur. 1960. *Bibel-Lexikon*. Einsiedeln – Zürich – Köln: Benziger Verlag.
- Biblia Sacra: versio illyrica selecta, seu declaratio Vulgatæ editionis latinae. Bartholomæi Cassij curictensis e Societate Iesu Professi, ac sacerdotis theologi, ex mandato Sacræ Congregationis de propag: fide, Anno 1625 (kroatische Bibel des Bartol Kašić)*. 2000. Paderborn – München – Beč – Zürich: Ferdinand Schöningh.
- Biblijski priručnik: Alexander, David i Pat, ur. 1989. *Biblijski priručnik. Mala enciklopedija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost – Grafički zavod Hrvatske.
- Dictionnaire encyclopedique de la Bible: Bogaert, Pierre-Maurice. 1960. *Dictionnaire encyclopédique de la Bible*. Turnhout – Pariz: Editions Brepols.
- Dictionnaire étymologique: Ernout, Alfred, Antoine Meillet. 1932. *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Pariz: Librairie C. Klincksieck.
- Divković, Mirko. 1980. *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb: Naprijed.

- Interpreter's Dictionary of the Bible: Buttrick, George Arthur. 1982. *Interpreter's Dictionary of the Bible. An illustrated Encyclopedia* Nashville: Abingdon Press.
- Iveković, Franjo, Ivan Broz. 1901. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek).
- Jambrešić, Andrija. 1992. *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples: in usum potissimum studiosae juventutis*. Zagreb: Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog instituta.
- Jerome Biblical Commentary: Brown, Raymond Edward, Joseph Augustine Fitzmyer, Roland Edmund Murphy. 1968. *The Jerome Biblical Commentary. Vol. I: The Old Testament*. New Jersey: Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs.
- Jeruzalemska Biblija*. 1994. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Marević, Jozo. 2000. *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*. Velika Gorica – Zagreb: Marka – Matica hrvatska.
- Menge–Güthling: Menge, Hermann. 1959. *Menge-Güthling Enzyklopädisches Wörterbuch der lateinischen und deutschen Sprache*. Berlin – Schöneberg: Langenscheidt KG Verlagsbuchhandlung.
- OER I–VIII: Ladan, Tomislav, ur. 1987–2010. *Osmojezični enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- ORL: Rebić, Adalbert, ur. 2002. *Opći religijski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Petit Larousse: Larousse, Pierre. 1966. *Petit Larousse*. Pariz: Librairie Larousse.
- Skok I–IV: Skok, Petar. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- The Oxford Annotated Bible With The Apocrypha. Revised Standard Version*. 1965. New York: Oxford University Press.
- Traduction oecumenique de la Bible. Edition intégrale. Ancien Testament*. 1984. Pariz: Les Editions du Cerf – Les Bergers et les Mages.
- Vulgata*. Pristupljeno preko programa *BibleWorks 4.0*.

The Terms *Hostia*, *Victima*, *Sacrificium*, *Holocaustum*, *Oblatio* and *Munus* (The Vulgate, Leviticus 1:10) as Translated into Croatian by Bartol Kašić

The paper presents the terms used by Bartol Kašić in his translation of the Bible into the Štokavian literary standard (1625), as well as the effect of these terms on the reader. Specifically, the paper focuses on the translation of the following Latin terms – *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio* and *munus*, which appear in the first ten chapters of Leviticus in St. Jerome's version of the Vulgate. In standard Croatian translation these terms are mostly subsumed under the collective term *sacrifice*. The original meanings of the Latin terms were explored, as well as those of the Croatian terms used by Bartol Kašić in his translation, bearing in mind both their theological content and the immediate context of the Holy Scripture. The conclusion is that the terms used in the translation are semantically compatible with those in the original text. In his translation Kašić was guided by the immediate context, attempting to express a range of meanings which are mostly subsumed under the term *sacrifice* in contemporary Croatian translation. These range from a sacrificial animal, a sacrificial gift, or that which is sacrificed to God as a gift, to the act of sacrifice. In his choice of adequate Croatian terms he was guided not simply by theological intent, which was of primary importance to him, but he also opted for a range of synonyms in order to avoid a paucity of expression and render the translation both theologically and linguistically accurate as well as pleasing to the ear.

Key words: Bartol Kašić, Holy Scripture, sacrifice, *hostia*, *victima*, *sacrificium*, *holocaustum*, *oblatio*, *munus*